

1896
ZELOZM

**Bastaardwoorden in de Maleische
taal en Oosterlingen in de
Nederlandsche taal.**

(Een taalpraatje)

DOOR

FAQIR OEMAR.

[= R. BRONS MIDDEL]

Overgedrukt uit de Java-Bole van 17 October 1896.

F. 119

BATAVIA.

H. M. VAN DORP & Co.

1896

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK LEIDEN

00966486

*Present-ov. van den
S.*

Bastaardwoorden in de Maleische taal en Oosterlingen in de Nederlandsche taal.

(Een taalpraatje)

DOOR

FAQIR OEMAR.

R. BRONS-MIDDEL.

Men vindt in de taal van een volk de sporen zijner geschiedenis. Het verkeer met andere volken heeft veel bijgedragen tot de ontwikkeling der taal.

Wij treffen in de Maleische taal, die zich over den Indischen archipel heeft verbreid, vele woorden aan, die ontleend zijn aan de talen der Hindoes, Chineezen, Arabieren, Portugeezen, Engelschen en Nederlanders, welke volken achtereenvolgens zich in den archipel vestigden of daar tijdelijk verbleven. De vreemde of bastaardwoorden ontvingen allengs het burgerrecht in de Maleische taal, hoewel de uitspraak en diensvolgens de spelling van vele dier woorden — voornamelijk die der westersche talen — naar het gebrekkig gehoor en eigen idioom verbasterd werden weergegeven.

Aan de taal der Hindoes, het Sanskriet, heeft de Maleische taal veel woorden ontleend. Het Sanskriet was in ouden tijd de volkstaal in het noorden van Voor-Indië. De Ariërs van Indo-Germaanschen stam hadden deze taal derwaarts overgebracht, die in de Veda's bewaard is gebleven. Het Kawi is de schrijftaal van het Sanskriet. Kawi-woorden komen veel in 't Javaansch voor.

Ik noem als enkele voorbeelden van Sanskritsche woorden in 't Maleisch:

Goena, nut	oetara, noorden
harga, waarde, prijs	kata, woord
agama, godsdienst	aksara, letter
poewasa, de Moh. vasten	bitjara, redeneering
roepa, soort	doewa, twee
bahoe, schouder	soedara, broeder
bangsa, geslacht	gadjah, olifant
warna, kleur	tjelaka, ongeluk
soeka, genoeg	bahasa, taal
silu, op inl. wijze zitten	behagian, deel
kerdja, werk	perkara, zaak
hangsa (angsa), gans	roepija, gulden
nageri, land	soetera, zijde
samoewa, alles	tembaga, koper
benijaga, handel	angka, cijfer, teeken.

Uit het Tamil, een der talen van Zuid-Hindostan, zijn afkomstig:

Matjam, monster, staal	djoedoe, paar, gade
bagai, soort	kawal, wacht
peti, kist	kaldai, ezel
tjemeti, zweep	kodi, snees (20)
taulan, makker	maligai, paleis
tirai, gordijn	pinggan, schotel
tjarpoe, sandalen	perisai, rond schild
kapal, schip	manikam, robijn
logam, metaal	misai, knevel

katil, ledikant

Chineesche woorden in
Anglo, komfoor
tjawan, kopje
poengki, plat stalmandje
kongsi, vennootschap
njonjah, getr. vrouw
teh, thee
teng, lantaarn
tangoeng, id.
tjoenia, laadprauw

nelajan, visscher.

't Maleisch zijn:
koewe, gebak
loteng, zolder
lotjing, klok
koeah, saus
kipsiau, potje
tjonto, model
tjoelim, opiumpijp
tengkoh, gepr. opium
tim, s. v. bouillon.

De Arabieren, die met den Islam ook hun letterschrift in den archipel invoerden, oefenden boven alle andere vreemde volken een overwegenden invloed uit op de Maleische taal. Evenals de Nederlander Fransche woorden gebruikt als blijk van beschaving, bezigt de aanzienlijke Maleier gaarne Arabische woorden, ook al bestaan er Maleische voor. Ten aanzien van het gebruik van Sanskritsche en Arabische woorden valt op te merken, dat zij veelal gebezigd worden voor technische termen en wetenschappelijke benamingen, bovenzinnelijke begrippen en abstracta, of in 't algemeen voor begrippen, die in de Maleische maatschappij niet bestaan. Het Sanskriet en Arabisch is het Latijn en Grieksch der Maleiers.

Arabisch-Maleische woorden zijn:

Miskin, arm	hikajat, geschiedenis
saboen, zeep	haçil, opbrengst
pikir, denken	sobat, vriend
kertas, papier	koewat, kracht
salamat, heil	kabar, bericht
koersi, stoel	hadji, bedevaartganger
soerat, brief	kitab, boek
adat, gewoonte	hoekoem, straf en wet
hoeroef, letter	hormat, eerbied
koehoer, graf	çabar, geduld.

Met het Arabische letterschrift waren de Maleiers vóór de komst der Arabieren reeds bekend geworden door de Perzen, die veel vroeger handelsverkeer met hen hadden. Het is dus natuurlijk, dat ook Perzische woorden in de Maleische taal werden opgenomen, zooals:

Gandoem, tarwe, koren	tjaboek, zweep
sekelat, laken	tasmak, bril
bandar, zeehaven	tjatjar, pokken
atjar, ingelegd zuur	destar, hoofddoek
anggoer, wijn	domba, schaap
djam, uur en horloge	saloevar, broek
pelana, zadel	saudagar, koopman
kedai, kraam	nisan, grafpaaltje
kedji, verachtelijk	chalasi, matroos
astana, paleis en grafstede	laskar, soldaat
tjadir, sluier	biadap, onbeleefd
pasar, markt	teradjoe, schaalbalans.

Na de Arabieren kwamen in het begin der 16e eeuw de Portugeezen in den archipel. Van de Europeesche volken, die na hen de Indische eilanden bezochten — nl. de Nederlanders en de Engelschen —, is er geen, welks taal zooveel woorden heeft geschonken aan 't Maleisch als de Portugeezen. Ik noem slechts:

Beloedoe, fluweel	peloeroe, kogel
sapatoe, schoen	pita, lint
kamedja, hemd	mandor, opziener
roda, wiel	lamari, kast
tinta, inkt	peniti, speld
minggoe, zondag	kareta, rijtuig
bandera, vlag	kaldoe, bouillon
gredja, kerk	garpoe, vork
bola, bal	kedjoe, kaas
terigoe, tarwe	tjenela, muil
tembakau, tabak	djendela, venster
lantera, lantaarn	real, geld
tempo, uitstel, tijd	pasjar, wandelen

antero, geheel	medja, tafel.
Van 't Engelsch zijn afkomstig:	
Djel (djail), gevangenis	djin (gin), jenever
djib (jib), kluiver	andjiman (indiaman), Oost-indievaarder
sepen (spence), spijskamer	indjin (engine), as en machine.

De enkele Engelsche woorden worden meestal op Sumatra's Westkust, in Benkoelen en op Riouw gebruikt, tengevolge van Singapoerschen invloed, evenals men de meeste Portugeesche woorden in de Molukken bezigt.

Het negatief verschijnsel, dat er geen Nederlandsche namen van plaatsen in onze kolonie bestaan — enkele uitgezonderd, als: Weltevreden en Buitenzorg — is wel een bewijs, dat onze Oost nimmer eene kolonie of volkplanting in den waren zin is of was. Immers in de V. S. van Noord-Amerika, die als een complex van nederzettingen of koloniën, aangelegd door verschillende nationaliteiten uit Europa, zijn te beschouwen, treft men allerlei metropolistische namen van plaatsen aan, als van Fransche, Duitsche, Engelsche, Hollandsche en Iersche steden.

Nu kan het bovenbedoeld verschijnsel ook worden toegeschreven aan de moeilijkheid, die de Nederlandsche taal in hare uitspraak der woorden voor de inlandsche bevolking oplevert, terwijl daarentegen de Portugeesche taal, welker woordvorming en uitspraak in vele opzichten overeenkomen met de Maleische, zich meer eigent of leent voor het dialect der inboorlingen, en daarom ook ontmoeten wij vele plaatsnamen in de Molukken, waar de Portugeezen zich voornamelijk nederzetten, als Gorontalo, Tondano, Menado e. a. De naam van dien archipel zelve, de zgn. Molukken, is aan het Portugeesche „Molokkos of Molukkos (Specerij-eilanden) ontleend.

Verbasterde Nederlandsche woorden zijn :

Koesir, koetsier	doewit, duit
botol, bottel	engsel, hengsel
sekotji, schuitje	koewas, kwast
stief, gomelastiek	kongkel, konkelen
toekang riem, remmer	dasi, dasje
masmis, machinist	obos, overste
serdadoe, soldaat	sekout, schout
taksir, taxeeren	opas, oppasser
djongos, jongen	pipa, pijp
sopi, zoopje	sekolah, Eur. school
perop, prop	arlodji, horloge
setiwel, stevel	setolob, stolp
orgol, orgel	gelas, glas
koki, kokkin	roki, rok.

De inlander smeedt nieuwe woorden op eene eigenaardige wijze, d. i. overeenkomstig gehoor en uitspraak, hoewel hij over 't algemeen niet zoo licht tot 't gebruik van vreemde woorden overgaat als de Europeaan.

Zoo noemt men op Sumatra alles wat *fraai* is van makelij, in 't bijzonder galanterieën, *sitépan*, naar den naam der firma *Stephan & Co*, die te Padang een toko hield. Te Batavia heet *kapalessan* gestraft worden als zgn. „kettingjongen”, om het plein vóór het *paleis* of *hôtel* van den Gouverneur-Generaal schoon te wieden of te vegeu. Een karaf noemt de Maleier *galétar*, de inlander te Batavia *bergelèt* of *gergelèt*, van het Port. *gorgoleta*. De Soendanees noemt dit voorwerp *érgelék*, en zegt voor een portemonnaie *lokèt*, om de vakjes, die zich daarin bevinden, en voor een kabaja-speld *orlèt*. Hij heeft van *roemer* gemaakt *loemoer*, en 'k vermoed, dat van *koewat* is ontstaan *geuwat* (haastig), hoewel dit laatste woord veelal wordt aangezien voor eene verbastering van „*gauw wat*”.

Het woord *topi* is eene verkorting en verbastering

van *tjapiau*, dat ontstaan is uit het Portugeesche *chapeo* (Fr. *chapeau*), *chako* en de beteekenis van hoed en pet heeft verkregen. Evenzoo is het woord *pitjis* of *pitis* (dubbeltje) uit 't Portugeesche *especie* ontstaan, waarin het „*munt*” beteekent. Van hier ook *specie* in den zin van contant geld. Het woord *setop* (eengestoofd gerecht) heeft de inlander gemaakt van ons stooft, den stam van stoven, en *semoer* (gestoofd vleesch) heeft hij van ons smoren (Eng. *smother*), waarvan smeulen (Eng. *smoulder*) een bijvorm is. Van Edele Heer vormde hij *édeler* en bedoelt hiermede in 't bijzonder een lid van den raad van Indië.

Deze staaltjes van volksetymologie zijn nog met tal van andere voorbeelden te vermeerderen.

Het spreekt van zelf dat de inlanders, die veel omgang hebben met Hollanders — zooals op de voornaamste hoofdplaatsen 't geval is —, van dezen veel woorden overnemen. Zoo spreken de inlanders te Batavia van *setom* (stoom, als verkorting van stoomtram, dien zij ook *terem* noemen), *koeran* (courant), *sampanni* (champagne), *djenèwer* (jenever), *telepon* (telefoon), *kastrol*, *sado* (dos-à-dos) enz.

Daar de uitgangen *i* en *tji* van Hollandismen in de Maleische taal verbasteringen zijn van onze diminutieven *je* en *tje* — zooals we boven zagen bij *sekotji*, *sopi*, *dasi* — worden veelal vele andere Maleische woorden op *i* voor verkleinwoorden aangezien, zooals *koki* en *kaki* (voet). Dit laatste woord werd in den mond van een Hollandsch kind door zijne moeder als eene vicieuse uitspraak van den verkleiningsuitgang *je* afgekeurd, en het kind moest zeggen: „op bloote kakjes” (historisch). Alzoo leerde deze moeder haar kind de Nederlandsche taal door middel van de Maleische!

Toch zal zij het, ten spijt van hare liefde voor de taalzuivering, wel niet gewaagd hebben *api* (vuur)

in „aapje” om te zetten, daar beider beteekenissen haar te uiteenloopend zullen zijn voorgekomen. Omgekeerd maken wij van Maleische woorden de minutieven op onze wijze en spreken van een *paitje* (bittertje).

Het is eigenaardig hoe gaarne de inlander aan onze enkelvoudige diminutieven den meervoudsvorm *s* voegt. Zoo maakt hij van „kaartje” *kartjis*. Het is trouwens een algemeen voorkomend verschijnsel bij Nederlandsch lezende inlanders, dat zij geneigd zijn, achter onze enkelvoudige verkleinwoorden eene *s* te voegen en voor meisje, kleintje, kindje enz. te lezen meisjes, kleintjes, kindjes enz.

Ook vele Indo's maken een overtoellig meervoud van woorden op *lui* (lieden) en zeggen voor „jongelui” *jongeluis* en spreken van *winkelluis* voor het ongebruikelijke „winkellieden”.

De Nederlandsch lezende inlander scheidt steeds twee medeklinkers in de uitspraak door eene toonlooze *e*, zooals in setal voor stal, Soematera voor Sumatra enz. Eene vrouw, die kramen moet, roept den dokter toe: „Hellep!” Eigenaardig bezigt zij het woord „helpen”, waar wij ons van „als 't u belieft” bedienen, en zij vraagt: „Help me dezen rijksdaalder wisselen”.

Over een Nederlandsch woord, waarin twee of meer consonanten achtereen voorkomen, struikelt zijn tong. Het woord „winst” is daarom een voor hem moeilijk of liever lastig uit te spreken woord. Hij maakt er „winnes”, „wint” of „winnest” van. Ik heb daarom eerbied voor een zuiver Nederlandsch sprekenden inlander en neem voor hem den hoed en — om den graad van mijn eerbied uit te drukken — mijn cilinder af voor den onderwijzer, die 't hem leerde.

Een kwart-eeuw geleden hoorde men de Hollanders in Indië woorden en uitdrukkingen in de spreektaal bezigen, welke tegenwoordig uit de conversatie verdwenen zijn. Men hoort ze nog schaars uit den mond

van oude oudgasten, en wel van dezulken, die zich alleen in eigen kring en omgeving op hunne landen in het binnenland ophielden. Want de beschaving heeft ook op de spreektaal der Hollanders in Indië haren invloed doen gelden.

Zoo sprak men van zijne „snaar”, waarmede eene huishoudster of liever concubine (Indisch *njai*) werd bedoeld. Die heeren, welke „met eene snaar leefden”, zouden vreemd hebben opgezien, als men hun verteld had, dat zij „met hunne schoonzuster leefden”, want het woord *snaar* toch beteekent *schoonzuster*, zijnde een bijvorm van *snoefse* = schoondochter.

Uitdrukkingen, zooals men die voorheen hoorde, als *klimaat schieten*, een *musketen* vest aantrekken, in de grondverf zitten, een *engelschen brief* schrijven, hoort men thans nog slechts zelden, en voor wie ze geheel vreemd zijn, laat ik er hier de verklaring van volgen.

Door *klimaat schieten* verstond men een luchtje scheppen. Dit deed men gewoonlijk in zijn luierstoel gezeten en in Indisch *négligé* (slaapbroek en kabaja) gestoken. Waarschijnlijk is de uitdrukking van zeelieden afkomstig, want aan boord van een zeilschip hoort men haar nog wel gebruiken.

— Een *musketen* vest aantrekken moest, woordelijk gevolgd, eene uitdrukking zijn voor het zich beschermen tegen deze lastige insecten door middel van het aangeduide kledingstuk. Men onderdrukte echter in werkelijkheid zijne gevoeligheid voor de beten der kwellers op eene andere wijze, en wel door een sterken grog van jenever of brandy (cognac) — het gebruik van whisky was toen nog niet in zwang en apollinaris-water nog niet bekend — of door een „stevig” glas wijn of een bottel pittig Haantjesbier.

Als iemand, die een kennis een bezoek bracht, bespeurde, dat deze nog ongekleed, d. i. in Indisch

négligé, was, dan ontwaarde hij tevens dat deze nog *in de grondverf zat*. De uitdrukking wordt, meen ik, mede gebezigd als eene satirieke zinspeling op de donkere huid der kleurlingen.

Na 't gebruik der copieuse rijsttafel stelde de gastheer zijnen gasten voor *een engelschen brief te gaan schrijven*, welk voorstel gretig werd opgevolgd door de laatsten, die alsdan eene siësta gingen nemen. De uitdrukking dateert van den tijd van het Engelsch tusschenbestuur onder *Raffles*.

Bij een gezellig samenzijn in de „soos” of sociëteit der plaats rondom de „kletstafel” gebeurde het vaak, dat er onder de omzittenden een stem opging voor een „rondje”, en afkeerig als men was van het „klaplopen”, besliste het lot, in den vorm van een worp met de dobbelsteenen, wie het gelag zou betalen. Dan werd de „kattebak” geordonneerd, die onder de deelnemers rondging, de dobbelsteenen werden geworpen: men *kattbakte*.

Mochten deze verklaarde uitdrukkingen voor enkele lezers onbekend zijn, er zijn nog andere in omloop, die aan het huidige geslacht algemeen bekend zijn.

Wie toch heeft in de Oost niet eens „een koopje gekregen of gesnapt”? Men behoeft niet eens een Joris goedbloed te wezen, om het te ondervinden. En wie heeft een ander niet eens „een koopje gegeven”? — de schalk.

Wie kent niet na een vermoeiende wandeling of tocht, na een deftig bezoek of een drukke partij den wellust van het „zich lekker maken”, als hij zich ontpopt heeft van zijn kostuum en dit verwisseld met de losse Indische huiskleeding?

Wie kent niet het genoegen van „een gezelligen boom”, of „zette” met vrienden „een boom op” over alles en allen, kwinkslagen aanhoorende, dat er de lever — die tropische kwelgeest — van schudde? Zulk

een „boom” is de onderhouder der gezelligheid, haar stamboom. De sociëteit is gewoonlijk het terrein, waar hij wordt opgezet. Daarom wekt het mijne bevreemding, dat er geen sociëteiten zijn, die zich „Boomlust” of „De Gezellige Boom” tot naam kiezen, welke benaming mij even gepast voorkomt als de bestaande „Soeka ramé”, „Soeka manah”, „Selamat datang” of „Ajoh masoek.”

Behalve de besproken uitdrukkingen, werden nog enkele Nederlandsche neologismen of nieuw gemaakte woorden in Indië in zwang gebracht, die in 't vaderland niet algemeen bekend zijn. Zoo maakte men *bultzak*, welk woord waarschijnlijk van nautischen oorsprong is. Immers de zeelieden noemen zoo de scheepsmatras, bestaande uit een stroozak, die door een langdurig gebruik hard wordt en openkele plaatsen bulten bekomt. Ook is het wel mogelijk, dat de bultzak alzo genoemd wordt naar *poffen* of *bulten*, die de bultzakmaker daarin met de naald maakt, zoodat de inhoud, de kapok, zich niet in den *zak*, of het bed, kan verspreiden.

Ook het woord *kletstafel* is in de sociëteiten in Nederland geen bekende term. Het zou daar te grof klinken, wijl het 't woord „kletsen” te voorschijn roept, dat aan een vervelend en verward praten doet denken.

Men spreekt hier van de *boei* in stede van de „gevangenis”, en dit woord herinnert er ons aan, dat voorheen inderdaad de gevangenen aldaar „geboeid” waren opgesloten.

Wij spreken hier van een *jongen* als van een mannelijken bediende en hebben in onzen dienst: huisjongens, binnenjongens, tuinjongens en staljongens. Nog noemt men „kettingjongen” een gestrafte, die met ijzeren band aan zijne lotgenooten is gehecht.

In navolging van den Hollandschen „boterboer” en

„melkboer” — welke laatste meer een klein-winkelier of neringdoende dan een boer is — spreken wij hier van den *grasboer* en den *kippenboer* als van onze leveranciers dier artikelen.

De bekende Indische huismeubelen *lurierstoel* en *schommelstoel* of *wipstoel* zijn in patria al even onbekende zaken als namen; men kan er van zeggen, evenals van de Indische *waschmand* of *krandjang barang kotor*: onbekend maakt onbenoemd. Deze meubelen mogen al in Nederland door verlofgangers, die ze medevoerden, eenigermate bekend zijn geworden, zij vergezellen hunne meesters tegenover 't meerendeel der respectieve hospita's meestal *incognito*.

Bestel de verlofganger een flesch of een glas *brandy*, dan bespeurt hij, dat dit Engelsche woord minder verstaanbaar is dan het Fransche *cognac*. En schrijft hij er bij de bestelling een *bon* voor, dan wordt dit geldelijk bewijs niet algemeen als zoodanig begrepen, en in ontvangst genomen.

Wie spreekt er in Nederland van een *strootje* als van eene „cigarette”? Het behoeft toch juist geen papier de ritz te wezen, om er de cigarette in te rollen. Men kan hiertoe even goed *djagoeng*- of *kawoengblad* bezigen. De *Papoeah* gebruikt wel een *pisangblad*, om zijn roko's te maken. Het onderscheid tusschen de cigarette van den *Parijzenaar*, het *strootje* van den *Indo*, de *oedoed* van den *Soendanees* en de roko van den *Javaan* ligt minder in het ding zelve dan wel in de wijze van bereiding, die eene zuiver manuale is: de een „rolt”, de ander „draait” zijn *strootje*.

Het bekende woord *kree*, de benaming van het Indisch zonnezeil, namen wij van de *Javanen* over, die het „keré” noemen,

Het woord *dispenskast* is aan de Engelsche taal ontleend, waarin *spence* „spijskamer” beteekent, doch

het Javaansche woord *sepen*, in den mond van onzen huisbediende, herinnert weder aan 't oud-Hollandsche „spinde” of kast.

Aan „*Martaban*”, vroeger een afzonderlijke provincie van *Calcutta*, thans een met *Pegoe* vereenigd district en een deel van *Britsch-Birmanie* uitmakende, danken wij de steenen watervaten, die aldaar vervaardigd werden en die wij kennen als *martevanen*.

Als onze huisvrouwen haren kokki's gezeggen *frik-kadel* te bereiden voor de traditioneele rijstafel — die men in patria „rijstetafel” heet —, vermoeden zij geenszins, dat zij latijn tot hare gediensstigen spreken, ofschoon de naam van dit vleeschgerecht volstrekt geen latijn voor dezen is. Inderdaad komt het woord *frikkel* van 't latijnsche „*frigere*”, dat braden is, terwijl ook de Franschen er hun „*fricassee*” aan danken.

Evenzoo is *kasterolie* een volksetymologie; 't is eene vervorming van 't latijnsche woord „*castoreum*” — eene afleiding van „*castor*”, dat wederom uit het Sanskritsche „*kastoeri*” — muscusdier is ontstaan. Hoe de geschiedenis van een woord en wel de benaming van zulk een algemeen bekend en dus ordinair huismiddel als de *kasterolie* is, toch tot ver in 't grijs verleden opklimt!

Ons *moskiet* is eigenlijk eene vicieuse uitspraak van „*moskiet*”. Want 't woord is afgeleid van 't Spaansche „*mosquito*”, dat een verkleinwoord is van „*mosca*” = vlieg. De Spaansche vlieg is dus de Indische *moskiet* geworden! Het Fransch maakt er „*moustique*” van.

Wij hebben nog zoo'n woord in ons Indo-Nederlandsch, nl. *pompelmoes*, dat uit het Fransche „*pamplemousse*” is ontstaan, en waarin het tweede lid „*mos*” de Arabische naam van den boom is, die tot de mirteplanten behoort.

Behalve de bovengenoemde woorden, zijn nog vele

andere vreemde Oosterlingen in ons Indo-Nederlandsch opgenomen, als: *koelie* (een Hindostansch woord voor daglooner of lastdrager), 't welk door Britschen invloed een Indisch woord is geworden. Ik merk bij parenthese op, dat ik de spelling *koeli* juistervind dat *koelie*, daar de klemtoon op de eerste lettergreep valt. Zoo zouden ook *koffi* en *foeli*, naar mijn oordeel, eene meer correcte orthographie zijn dan *koffie* en *foelie*.

Verder hebben wij *tamarinde*, dat samengesteld is uit 't Arabische „tamr” (dadel) en het determinatief „hindi” = indisch, zoodat het woord „Indische dadel” beteekent. Dit woord is tot ons gekomen door het Spaansche „tamarindo”.

Deze laatste taal heeft ons ook het woord *indigo* bezorgd, waarin het „indico” luidt en enkel „Indisch” beteekent.

Het woord *arak* is mede door Spaansche bemiddeling („arraque” en „raque”) tot ons gekomen van 't Arabische „alraq”, waarin „al” het lidwoord is en „rak” *zoet* beteekent. Ook kan 't woord *arak* wel zijn afgeleid van 't Sanskritsche „raksasara” = duivelsdrank, zoo genoemd, omdat hij door Manu's wetten verboden was.

Er bestaan in onze koloniale taal een aantal woorden, die zoowel in Indië als in Nederland genaturaliseerde vreemdelingen zijn. Het zijn Vreemde Oosterlingen in de Nederlandsche taal, die door een langdurig verblijf hun nationale tint verloren hebben en reeds vóór lang opgenomen werden in de taal als eigen kroost. Ik wil ze hier noemen en hunne afleiding verklaren, evenwel minder uit lust om hun oorsprong als woord te releveeren, dan wel om den belangstellenden lezer de bakermat van 't benoemde object aan te wijzen.

Zoo bezitten wij *koffie*, waarvoor de Engelschman „coffee”, de Duitscher „kaffee” en de Franschman

„café” zegt. Deze verscheiden dialecten berusten op twee verschillende uitspraken van het Arabische woord „qahweh.”

Het woord *suiker* heeft een ver strekkenden oorsprong, nl. het Sanskriet, waarin het „çarkara” luidt. Deze taal deed het woord over aan het Perzisch, dat het „sjakar” noemt. De Arabieren maakten er „sokkar” van. Nu begint het meer te lijken op ons „suiker.” Intusschen namen Grieken en Latijnen het over door middel van hun suffixa *on* en *um* („sakcharon” en „saccharum”), tot eindelijk Duitschers, Engelschen en Franschen er hun „zucker,” „sugar” en „sucre” van maakten.

Wie de suiker kent, weet ook wat *kandij* is, want kandij- of klontjessuiker is eene algemeen bekende snoeperij. Ook het woord „kandij”, hoe Nederlandsch het zich moge voordoen, is een vreemde oosterling. Onze taal bekwam het van de Fransche taal, waariu het „candi” luidt, en deze leidde het af van 't Arabische „qandi” = van suiker, dat een adjectief van „qand” = stuk suiker is, en „qand” wederom is ontleend aan het Sanskritsche „khanda”, dat „stuk” beteekent.

Wij hebben de *thee* van de Chineezzen, en alle Europeesche talen ontleenden den naam van dit genotmiddel aan het Zuid-Chineesche „te.” De algemeene Chineesche naam is „tsja”. De Russen hebben in hun „tsjai” 't oorspronkelijke woord 't zuiverst bewaard. In 't Duitsch heet het „Thee”, in 't Fransch „thé”, in 't Engelsch „tea”. De naam van dit Chineesch product heeft, meer dan dit zelve, het thédansant in de mode gebracht, waarop meer gedanst dan thee gedronken wordt. De Engelschen echter handhaven de traditie en drinken thee op hun afternoon-tea's, evenals de Hollanders op hun thee-avondjes of in hun thee-kranjes.

Evenals thee is ook het woord *tabak* in alle Europeesche talen opgenomen; het is door tusschenkomst van het Spaansche „*tabaco*” uit de Haïtische taal ontstaan. Het kruid zelve werd in 1496 in de provincie Tabaco of Tabago op St. Domingo gevonden, en Sir Walter Raleigh voerde het in 1586 tijdens de regeering van koningin Elizabeth in Engeland in.

Het woord *kina* is van Peruaanschen oorsprong en beteekent „schors”, zoodat kina-bast eigenlijk een pleonasme is, dat men kan vermijden door *kina* „peruaansche bast” te noemen.

Aan Columbus dankt Europa de *mais*. Hij bracht het „Amerikaansche koren” uit Zuid-Amerika naar Spanje, alwaar het reeds omstreeks 1520 werd geplant. De Amerikanen hadden 't oorspronkelijke woord „*mahiz*” uit de uitgestorven taal van Haiti bekomen.

Het woord *cacao* is een Mexikaansch woord, dat door 't Spaansch tot ons is gekomen. In de oorspronkelijke taal luidt het woord „*kakahuatl*.” Zooals algemeen bekend is, verkrijgt men van de cacao de chocolade, welk woord denzelfden weg als cacao gevolgd heeft om tot ons te komen. In het Mexikaansch heet het „*chocolatl*”, eene samenstelling van „*latl*” = water en „*chocol*”, een vervorming van cacao.

Het woord *vanielje* is van latijnschen oorsprong (*vagina*) en beteekent „peul.” Wij hebben het uit 't Fransch (*vanille*), dat het wederom aan 't Spaansch (*vainilla*, een verkleinwoord van *vaina*) ontleende.

Evenzoo is van 't Fransche „*feuille*” ons *foelie* ontstaan, terwijl de oorsprong van *feuille* ook weder in 't latijn te vinden is, nl. in „*folia*”, het meervoud van „*folium*” = blad.

Een derde staaltje van Franschen invloed ligt opgesloten in 't woord *kaneel*, 't welk wij aan „*cannelle*” ontleenden, dat een diminutief van „*canne*” = riet is, 't welk ontstaan is uit het latijnsche „*canna*”. Het

woord „*kaneel*” is door zijn latijnschen voorvader verwant aan „*kanon*.”

Het Arabische woord „*qutun*”, dat boomwol beteekent, is de oorsprong van ons *katoen*, het Deutsche „*Kattun*”, 't Engelsche „*cotton*” en 't Fransche „*coton*”.

Een ander Arabisch woord „*koertoem*” bracht *kardamom* voort, dat door 't Grieksch (*kardamom*)^{mon} tot ons is gekomen. In 't Fransch heet het „*mala-guette*,” de Latijnen noemden deze specerij „*paradijskorrels*” (*grana paradisi*).

Het Perzische woord „*benasib*” heeft het aanzijn gegeven aan *benzoë*.

Eindelijk noemen wij *rijst*, dat uit het Grieksch is ontstaan (*oryzon*). De Duitschers bezigen „*Reis*,” de Engelschen „*rice*” en de Franschen „*riz*.”

Nog enkele Indische diernamen wil ik terloops aanhalen.

Het woord *finoceros* is een samengesteld woord, bestaande uit „*fino*” (van *fis*), neus en „*keros*” (van *keras*), hoorn. Neushoorn is dus de vertaling van dit Grieksche woord.

Ook *kameleon* is van Grieksch oorsprong en beteekend woordelijk „aardleeuw.”

Het woord *olifant* is mede van eene klassieke origine. Het latijn noemt het dier „*elephantus*”, het Grieksch „*elephas*”, het gothisch „*ulbandus*” (spr. oelvandoes), waarin het „*kameel*” beteekent.

Ook het woord *buffel* is van het Latijn (*bufalus*) uit het Grieksch (*boubalos*) ontstaan, waarin het de naam eener Afrikaansche gazel was. Later is het Grieksche woord de naam van den wilden os geworden, omdat men er „*bous*,” dat „*os*” en ook „*koe*” beteekent, in zag. In 't Fransch is buffel „*buffle*”, in 't Duitsch „*Büffel*”, in 't Engelsch „*buffalo*”.

De bakermat van den *leguaan* of *kamhagedis* is volgens de geschiedenis van het woord de Karäi-

bische archipel. Door het Spaansche „iguana” ontstonden de Fransche en Engelsche woorden „iguane” en „iguana.” De Duitschers maakten er met ons „Leguan” van.

Ten slotte noem ik *kakkerlak*. Dit insect is met zijn naam afkomstig uit Zuid-Amerika, waar men „kakerlakki” zegt.

Ik wensch nog enkele opmerkingen te maken met name ten aanzien van de woorden: *talie*, *kaaiman*, *banaan* en *banaan*.

Het eerste woord hoort men ook in Nederland als scheepsterm bezigen, beteekenende takel, touw, en de Indischman ziet het allicht voor 't Maleische „tali” aan. Dit is het echter niet. Het woord is afgeleid van 't Fransche „tailler”, waarvan 't denominatief „taille” = kerfstok, omdat de talie verscheidene inkervingen of groeven heeft.

Het tweede woord *kaaiman* heet in de oorspronkelijke taal, nl. die van den Karaïbischen archipel, de bakermat van het dier, „acajoeman” en is door 't Portugeesch tot ons gekomen. Het woord, zooals wij het kennen, heeft dus niets uit te staan met „kaai” (kade) en „man”. Het dier, dat wij hier kaaiman noemen is eigenlijk de krokodil. Beide dieren behoren tot de orde der hagedissen, het eerste bewoont de rivieren van Amerika, inzonderheid die van Guyana en is daar bekend onder den naam van alligator. Het tweede behoort tot de orde der „gepantserde” hagedissen. Het woord „krokodil” is van Griekschen oorsprong (krokodeilos = hagedis). Het gaat met de verwarring van kaaiman en krokodil als met die van dromedaris en kameel.

∨ Het derde woord *banaan* leest men meer in de boeken dan men het in de spreektaal hoort. Wij vertalen het in 't Maleisch met „pisang”. Het is nl. de naam der Adams- of Paradijsvijg, dezelfde ver-

boden vrucht, die Adam en Eva met hun nageslacht volgens het bijbelverhaal ten verderve voerde.

Eindelijk laat ik het vierde woord *banaanen* op banaan volgen, opdat beide woorden niet als van gelijke beteekenis worden aangezien, wat wel mogelijk is.

De banaanen-boom dan is de Indische vijgeboom, dien wij hier „waringin” noemen. Hij heet naar de Banaanen, waaronder men de tot de handelskaste behoorende Hindoes verstaat, die, aan de zielsverhuizing geloovende, geen vleesch eten. Vandaar dat de „banaan-day” op de Engelsche schepen de vastendag is, waarop geen vleesch wordt geschapt. De Banaanen zijn onder de Islamieten wat de Joden onder de Christenen zijn, en men zegt in Britsch-Indië van iemand, die bij een koop te grof vraagt: 't is een Banaan, zooals wij zeggen: 't is een Jood. De Banaanen kiezen onder den boom, naar hen genoemd, hun verblijf en richten er pagoden en karavansera's op.

Onderzoeken wij thans welke oosterlingen in onze taal in 't vaderland zelve zijn opgenomen. Wij herkennen reeds aanstonds eenige Maleische woorden aan hunne onveranderde orthographie, als: *bamboe(s)*, *negerij* of *negorij*, *orang-oetan(g)*, *kris*, *sago(e)*, *slendang*, *pisang*, *pinang*, *beriberi*, — welke woorden van Dale's populair geworden woordenboek heeft opgenomen. Van deze woorden zijn *pisang* en *sago* door de aanschouwing der objecten wel de meest bekende geworden. Het zijn evenwel geen O. I. pisangs, die men in de fruitwinkels in Den Haag, Amsterdam en Rotterdam uitstalt, maar uit West-Indië ingevoerde, doch ieder kent aldaar deze vrucht en haar naam, die zelfs eene studentikooze uitdrukking in de wandeling bracht, nl.: „dit is je ware pisang”.

De bekende ziekte *beri-beri*, voor welke de Maleiers

zelve *djoembalang* zeggen, wordt aldus genoemd, omdat de zieken iets van den gang van een schaap (*ber*) hebben. In 't Maleisch wordt echter de klemtoon gelegd op de tweede lettergreep en is de *e* in de eerste toonloos.

In de tweede plaats bespeuren wij eenige woorden, die, hoewel naar Nederlandsche uitspraak en spelling geschreven, toch licht als Maleïsmen te herkennen zijn. Het zijn *prauw* (van *perahoe* = vaarttuig), *kak-ketoe* (van *kakatoewa* = papegaai), *rotting* (van *rotan* = riet), *soebatten* (van *sobat* = vriend), *moeson* (*moesim* = jaargetijde), *klapper* (*kelapa* = kokosnoot) en *baaitje* — beter *baadje* — (van *badjoe* = Inl. buisje).

In de derde plaats haal ik de woorden aan, op welke eerste aanzien de Maleische afkomst niet licht valt te ontdekken. Ze zijn: *baar*, *norenbaar* en *orimba*, *oorlam*, *pagaai*, *lorre*, *oorkrab*, *guttapercha*, *bakkeleien*, *amper*, *pampoesjes* en *pitsjaar*.

Baar (van *bahroe* = nieuw) noemt men iemand, die voor 't eerst in Indië komt, dus een „nieuweling”.

Norenbaar, met voorgevoegde *n*, is ontstaan uit *orang bahroe* = nieuw mensch.

Orimbaar is dezelfde afleiding als *norenbaar*. Men verwarre dit woord niet met *orambai*, dat de naam is van een staatsieacht in de Molukken.

Oorlam wil men afleiden van *orang lama*, in den zin van „ervaren man”.

Pagaai = roeiriem is afgeleid van *pengajoch* = schepriem.

Lorre, het woord, waarmee men papegaaien aanspreekt, is ontstaan uit het Maleische *lori*, dat in de Molukken — het vaderland van de papegaai — *loeri* en *noeri* luidt en de naam van den vogel is.

Van *oorkrab* is het tweede lid ontstaan uit *keraboe*, den naam van het Maleische en Javaansche oorsieraad.

Guttapercha is eene samenstelling van *gutta* en *per-*

cha. Het eerste lid is eene verbastering van *getah*, de gom of het verharde melksap van den pertja-boom, die op het eiland Pertja, den volksnaam voor Sumatra, inheemsch is.

Bakkeleien (vechten) is eene verbastering van *ber-kalahi* (van *kalah* = verliezen).

Amper (bijna) is eene afleiding van *ampir* of *hampir*, dat genaderd, nabij en bijna beteekent.

Pampoesjes (danschchoentjes), in 't Fransch *babouches* = Oostersche pantoffels, in 't Engelsch *pumps*, is ontstaan uit 't Javaansche *pampoes*, 't welk wederom ontleend is aan 't Perzische *papoesh*, hiernevens 't Arabische *baboesj*. De volksetymologie heeft er *baboesjes* en *baboesjes* van gemaakt.

Pitsjaar is een scheepsterm voor sein om het volk of de passagiers, die aan wal zijn, aan boord te roepen, of ook om de sloep naar boord te doen terugkeeren. Het Engelsche woord *pitch yard* beteekent „uitgestoken steng”. Het woord komt van 't Maleische *bitjara* = raadplegen, raadsvergadering. De *pitsjaar* was eerst het sein, waarmee de kapiteins aan boord van het admiraal-schip werden geroepen, omdat de admiraal een „bitjara” wilde houden.

Vele, zoo niet de meeste Maleïsmen in onze taal, werden door schepelingen en terugkeerende „kolonialen” daarin gebracht, en deze inmenging dateert reeds van den tijd der Compagnie. Door de vermeerderde communicatie evenwel wordt Nederland steeds meer bezocht door Indischen of zgn. „Oosterlingen”, die daar woorden achterlaten, welke allengs populair worden. Zoo is het woord „baboe” aan de straatjeugd in den Haag reeds als een scheldwoord bekend, en zijn woorden als *monjet*, *pidjet* (pitjekken), *kassian* en *soesah* daar even gangbaar als in Indië.